

ΗΜΕΡΑ ΜΝΗΜΗΣ

Τοῦ κ. Ν. Α. ΣΤΑΘΑΚΗ

— Είμαστε σήμερα συγκεντρωμένοι ἐδῶ στὸν ἱερό χωρὸ τοῦ Ἑβραϊκοῦ Νεκροταφείου, γιὰ νὰ τιμήσουμε τὴ μνήμη τοῦ 87% τοῦ ἑβραϊκοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδας, πού βρῆκε τὸ θάνατο στὴν περίοδο τῆς κατοχῆς. Τὸ ποσοστὸ αὐτὸ εἶναι 65.000 ψυχές ἀδελφῶν μας, πού οἱ περισσότεροι χαθῆκανε στὰ φοβερά στρατόπεδα ἐξόντωσης, πού καὶ μόνο τὸ ὄνομά τους φέρνει ρίγος στὴν ψυχὴ μας. Ὅμως, αὐτὸς ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν 65 χιλιάδων ἀποτελεῖ τὸ ἓνα τοῖς ἑκατὸ ἀπὸ τοὺς Ἑβραίους τοῦ Ὀλοκαυτώματος. Ἐστὶ σήμερα εἶναι ἡ μέρα μνήμης ὅλων ἐκείνων πού χάσανε τὴ ζωὴ τους στὸ μεγαλύτερο ὀργανωμένο ἐγκλημα πού γνώρισε ποτέ ἡ ἀνθρωπότητα.

Εἶναι φυσικὸ στὸν ἄνθρωπο νὰ θέλει νὰ ἀποδιώχνει τίς δυσάρεστες ἐντυπώσεις, τίς πικρές ἐμπειρίες, τίς τραγικὲς στιγμὲς καὶ νὰ προσπαθεῖ νὰ ξεχνάει τὰ περασμένα πού βαραίνουν τὴ μνήμη του. Ὅμως ἡ συνείδηση ὑπάρχει, δὲν μπορεῖ νὰ σβῆσει, τὸ σκοτάδι νὰ σκεπάσει τὸ φῶς, τὸ ψέμα τὴν ἀλήθεια! Πρέπει ὅραγε νὰ ζοῦμε μὲ τὸ ἄγχος αὐτῆς τῆς φρίκης, πρέπει ἡ λαίλαπα αὐτῆς τῆς φωτιᾶς πάντα νὰ μᾶς καίει; ΟΧΙ! ἡ ζωὴ τραβάει μπροστὰ καὶ ὁ χρόνος, σάν τὸ πράσινο γρασίδι, σκεπάσει τίς πληγές τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ὡστόσο ἡ συνέχεια αὐτῆ δὲν εἶναι σφουγγάρι γιὰ νὰ σβῆσει τὰ περα-

σμένα. Αὐτὰ γινήκανε, εἶναι ἀκόμα κοντὰ μας καὶ πάντα θὰ ὑπάρχουνε! Πρέπει νὰ μένει ζωντανὴ ἡ θύμησή τους, ὄχι σάν Ἑρινύα πού θὰ φωνάζει «ἐκδίκηση» ἀλλὰ σάν φλόγα, πού θὰ φωτίζει τὴ μνήμη μας καὶ τὴν ἀκατάλυτη ἀπόφασή μας μὴν ἐπαναληφθοῦνε.

Ἀπὸ τὸ 1939 οἱ Ναζὶ στὴν Εὐρώπη ἀρχίσανε νὰ κλείνουνε τοὺς Ἑβραίους στὰ Γκέττο, ἀναβιώνοντας ἔτσι σκοτεινὴ μεσαιωνικὴ παράδοση καὶ ὅσο ὁ καιρὸς περνοῦσε τόσο καὶ τὰ μέτρα καταπίεσης πληθαίνανε, γίνονταν πιὸ ἀνατριχιαστικά, ὡς τὴν «τελικὴ λύση», πού πρόβλεπε τοὺς φούρνους στὰ στρατόπεδα ἐξόντωσης...

Μέσα στὰ δύο χιλιάδες χρόνια τῆς διασπορᾶς, ἡ ἀνθρωπότητα εἶχε ξεχάσει πόσο ἡρωϊσμὸ ἔκλεινε μέσα τῆς ἡ ἐβραϊκῆς ψυχῆ. Οἱ πολεμικὲς δόξεις αὐτοῦ τοῦ λαοῦ εἶχανε σκεπαστεῖ ἀπ' τὴ στάχτη τοῦ χρόνου καὶ ὁ ἀπόηχος τοῦ ἡρωϊσμοῦ καὶ τῆς θυσίας τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Μασσάντα εἶχε σβῆσει. Στὸ τρομακτικὸ σχέδιο ἐξόντωσης τῶν Ἑβραίων, οἱ Ναζὶ προσέχανε ὡς τὴν τελευταία στιγμὴ νὰ κρύβουνε τὸν πραγματικὸ τους σκοπὸ. Ἀρχίζανε μὲ τίς ἀπάνθρωπες συνθηκὲς καταναγκαστικῆς ἐργασίας, μετὰ στὸν ἀργὸ θάνατο ἀπ' τὴν πείνα. Κι' αὐτὸν ἀκόμα τὸν θάλαμο ἀερίων ὀνομάζανε «χωρὸ λουτροῦ». Ὅταν, παρ' ὅλα αὐτὰ, ἡ ἀδυσώπητη ἀλήθεια φανερώθηκε, τότε ἔχουμε τοὺς τραγικοὺς ξεσηκωμοὺς, ἀνεπανάληπτους ἡρωϊσμοὺς καὶ τέτοιες πράξεις ὑποθυσίας πού σ' ἀφήνουνε κατάπληκτο.

→ Στὸ Γκέττο τῆς Βαρσοβίας ὁ **Gusta Davinsob** γράφει: «ἀφοῦ

πηραμε τὴν ἀπόφαση νὰ πολεμήσουμε, πῶς μπορούσαμε νὰ μὴ τὸ σκεφτοῦμε. Ἡ ἱστορία δὲν θὰ μᾶς συγχωρέσει ποτέ τὸ ἀμάρτημα πού κάναμε νὰ μὴ τὸ σκεφτοῦμε νωρίτερα! Τί μπόρεσε νὰ μᾶς ἐμποδίσει νὰ ἔχουμε τὴ μόνη ἀντίδραση πού ἐπιβάλλεται σ' ἓνα ἄνδρα πού νοιώθει τὴν ἀξία του; Ἀφοῦ εἶμαστε ὀπασδήποτε χαμένοι, ἄς κάνουμε τουλάχιστον αὐτὸ τὸ βῆμα, τὸ ὁποῖο ἴσως ξυπνήσει στίς καρδιές τῶν ἀνθρώπων τοῦ αὔριο ἓνα αἶσθημα σεβασμοῦ γιὰ μᾶς...»

→ Στὸ Γκέττο τοῦ **Vilno**, τὸ Γενάρη 1942, γράφει ὁ **Abe Konner**: «Ἄς μὴ ξεκινήσουμε σάν πρόβατα γιὰ τὸ σφαγεῖο. Εἶμαστε στ' ἀλήθεια ἀδύνατοι καὶ χωρὶς δπλα ἀλλὰ ἡ μόνη ἀπάντηση στὸ χασάπη εἶναι ἡ ἀντίσταση. Ἄδελφοί εἶναι καλλίτερο νὰ πέσετε πολεμώντας λεύτεροι, παρά νὰ ζεῖτε ἀπὸ τὸ χατήρι τῶν δολοφόνων. Ἄς ἀντισταθοῦμε, ἄς ἀντισταθοῦμε ὡς τὴ τελευταία μας πνοή».

→ Ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἀντίστασης στὸ Γκέττο τῆς Βαρσοβίας, ὁ **Μορδεχάϊ Ἀνίλοβιτς**, χαρακτηρίζει μὲ μία φράση τὴν κίνησή του «ἡ πιὸ μεγάλη ἐπιθυμία τῆς ζωῆς μας.»

Σταχυολόγησα λίγες φράσεις, κόκκινες παπαροῦνες αἵματος στὸν ἀπέραντο κάμπο τῆς θυσίας καὶ τοῦ μαρτυρίου τους. Στὸ πάνθεο αὐτοῦ τοῦ ἡρωϊσμοῦ προβάλλει ξέχωρα ὁ ξεσηκωμὸς τοῦ Γκέττο τῆς Βαρσοβίας. Εἶναι **Θερμοπόλες**, **Μεσολόγγι**, **Ζάλογγο** κι **Ἀρκάδι**, ἐνωμένα σὲ μιὰ ἐποποιία, πού ὁ ἀντίλαλός της δὲν θὰ σβῆσει ποτέ! Τὸ ἔπος τῶν

*Ὁμιλία τοῦ Προέδρου τοῦ Συνδέσμου ΕΛΛΑΣ - ΙΣΡΑΗΛ κ. Ν. Σταθάκη, στὴ συγκέντρωση τῆς 7ης Μαΐου 1978 στὸ Ἑβραϊκὸ Νεκροταφεῖο, στὸ ἐτήσιο μνημόσυνο αὐτῆς τῆς ἡμέρας.

Μας συγκλονίζει τη σκέψη ή μερα της μνήμης. Τά εκατομμύρια τῶν ψυχῶν, οἱ λεγεῶνες τῶν θυμάτων τοῦ ὀλοκαυτώματος μᾶς παραστέκονται καί θᾶναι πάντα κοντά μας, ὅσο ἡ μνήμη τους θά μένει ἀσβηστη.

Ὁ κόσμος ἀναρωτιέται πῶς τό μικρό κράτος τοῦ ἸΣΡΑΗΛ θά ἐπιζήσει μέσ' τήν πλημμύρα τῶν ἐχθρῶν του! Μά δέν εἶναι μόνο, μαζί του εἶναι τά εκατομμύρια τῶν νεκρῶν του μέσ' τοὺς αἰῶνες, πού τώρα στή λεύτερη γῆς τῆς πίστες τους ἔχουνε γυρίσει καί ὑψώνουνε τήν δῦλη παρουσία τους, τείχος γιά κάθε ἐπιβουλή.

Ἦσως συνοπτικός ἐπιτάφιος καί μαζί μήνυμα, εἶναι μιά φράση τοῦ Ραββίνου Φιλίππου ΜΠΕΡΝΣΤΑΪΝ πού εἶπε τό 1947, στή Φραγκφούρτη, στό Μπάρ-Μιτζβά τοῦ παιδιοῦ του:

«Ὁ κατακτητής εἶναι δυνατόν νά θριαμβεύσει γιά λίγο, ἀλλά τό οἰκοδόμημά του εἶναι κτισμένο στήν ἄμμο. Δέν μπορεῖ ν' ἀντισταθεῖ στοὺς ἀκατανίκητους ἠθικούς νόμους τῆς Ἰστορίας. Καί τό Ἰσραήλ ἐπιζεῖ».

N. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Χρονικό τοῦ Ὀλοκαυτώματος.
- Στοιχεῖα I. Gutman καί Καθ. Β. Dippour (6.500.000 οἱ νεκροί τοῦ Ὀλοκαυτώματος).
- Ἡ ἐπανάσταση τοῦ Γκέττο τῆς Βαρσοβίας τοῦ I. Lubetkin.
- Ἡ ἀντίσταση τῶν Ἑβραίων ἰατρῶν τοῦ DR. M. Dworkeski.
- «Τί πίστευσαν οἱ Ἑβραῖοι» τοῦ Rabbi P.S. Bernstein.
- «Μπάρ Μιτζβά»: Θρησκευτική ἐνηλικίωση.

ὑπερασπιστῶν τοῦ Γκέττο, εἶναι σ' ὄλους γνωστό. Δέν πρόκειται λοιπόν νά ἐπαναλάβω τή ματωμένη του ἱστορία. Ὡστόσο πρέπει σέ κάθε ἐπέτειο νά φρεσκάρουμε στή μνήμη μας τίς τραγικές ἡμερομηνίες καί τοὺς ἀριθμούς, πού σταθήκανε ὀρόσημα στή φοβερή του ἱστορία, γιά νά μένουνε πάντα ἀσβεστες μέσα μας.

→ Τό 1940 οἱ Ναζι συγκεντρώσανε μισό εκατομμύριο Ἑβραίους σέ μιά συνοικία τῆς Βαρσοβίας.

→ Τό Νοέμβριο τοῦ 1940 περιβάλλουνε τό Γκέττο μέ ψηλό τοῖχο καί τοῦ κόβουνε κάθε ἐπικοινωνία μέ τόν ἔξω κόσμο.

→ Δεκέμβριος 1940 — Ἰούλιος 1942: Ἡ πείνα τό κρύο καί οἱ κακουχίες ἀπλώνουνε τό σάβανό τους στό Γκέττο. Χάνονται ἔτσι 100.000 ψυχές.

→ Αὐγουστος 1942 — Δεκέμβριος 1943: Συστηματική καθημερινή ἐξόντωση τῶν Ἑβραίων τοῦ Γκέττο μέ τήν ἀποστολή «ομάδων ἐργασίας»: Χάνονται ἔτσι 300.000 ψυχές.

→ 18 Ἰανουαρίου 1943, οἱ ἐπιζώντες 40.000 ὑπό τόν Μ. Ἀνίλοβιτς ἀρχίζουνε τήν ἀντίσταση.

→ 16 Μαΐου 1943 κάθε ἀντίσταση, καί κάθε ζωή σταματάει' τό Γκέττο τῆς Βαρσοβίας δέν ὑπάρχει πιά!

Ἡ ἐξέγερση βάσταξε 4 μῆνες. Πεζικό, πυροβολικό, τεθωρακισμένα, ἀεροπορία, βομβαρδισμοί, φλογόβολα, ἐξαφανίσανε τήν πόλη, ἡ ἀντίσταση συνεχίστηκε ἀπό τά ὑπόγεια καί ἔσβησε ὅταν δέν ὑπῆρχε κανένας ζωντανός. Ἀπό τοὺς 40.000 μόνο γύρω στοὺς 60 γλυτώσανε μέσα ἀπό ἕναν ὑπόνομο

τῆς Βαρσοβίας καί μέινανε οἱ ζωντανοί μάρτυρες αὐτῆς τῆς ἐποποιίας.

Γιά τό Γκέττο τῆς Βαρσοβίας ἔχουνε γραφεῖ πολλά καί οἱ ἀνθρωποι πάντα θ' ἀσχολοῦνται μέ τήν ἔρευνα αὐτῆς τῆς περιόδου. Πάντα θ' ἀνακαλύπτονται νέα στοιχεῖα καί κάθε φορά θά μένουμε ὀλαλοι μπροστά στό ψυχικό μεγαλεῖο αὐτοῦ τοῦ λαοῦ, πού μέσα στό καμίνι δέν ἔχασε οὔτε τήν πίστη του οὔτε τήν ἀνθρωπιά του, ἀλλά μπόρεσε νά προσφέρει καί τότε ἀκόμα ἔργα γιά τήν ἀνθρωπότητα. Ἦσως δέν εἶναι γνωστό στοὺς πολλούς ὅτι τή φοβερή χρονιά τῆς πείνας — κι' ἐμεῖς οἱ Ἕλληνες κάτι ξέρουμε γι' αὐτό — οἱ γιατροί τοῦ Γκέττο τῆς Βαρσοβίας, δημιουργήσανε μιά ομάδα ἔρευνας πού ἔγραψε ἕνα βιβλίο γιά τό λιμό. Εἶναι μιά τραγική μελέτη γραμμένη ἀπό τοὺς γιατροὺς πού ὑποφέρανε ἀπό τήν πείνα τό ἴδιο μέ τοὺς ἀρρώστους τους καί πού ὀλοι τους πέθαναν. Τό βιβλίο αὐτό μέ τίς τόσο ἔντονες παρατηρήσεις, σώθηκε καί εἶναι ἕνα πολύτιμο ἱατρικό ντοκουμέντο. Τό 1952 στή διεθνή σύσκεψη Ἰατρικῆς στήν Ἱερουσαλήμ, ὁ ἱατρός I. Mileikovsky εἶπε:

«Σέ σένα Ἑβραῖε γιατρέ λίγες λέξεις εὐγνωμοσύνης. Τί μπορῶ νά πῶ σύντροφε στόν πόνο. Ἡ τύχη σου ὑπῆρξε ἡ ἴδια μ' ὀλοτόν κόσμο μας: σκλαβιά, πείνα, ἐξολόθρευση. Ὅλα τά εἶδη θανάτου μέσα στό Γκέττο ἀνήκουνε καί σέ σένα. Ὅμως ἐσύ μέ τό ἔργο σου ἔδωσες τή μόνη ἀπάντηση στοὺς δολοφόνους: *Non omnis Moriar* (Δέν θά πεθάνω ὀλότελα)».